Присвячено М. М. Раєвському

Ainsi, triste et captif, ma
lyre toutefons s'éveillait...*

В той час, як світу, мов кумир,
Гробниця Байрона сіяє
І хору європейських лір
Близ Данте тінь його вчуває,

Мене хвилює інша тінь,
Що без пісень і без ридання
Із ешафота в дні страждання
В могильну канула глибінь.

Співцю дібров, любові й миру
Я хочу квіти принести,
Незнану оживити ліру,
Співаю. Чує він і ти.

Знов піднялась натомлена сокира
І кличе жертву чергову.
Співець готов; його мрійлива ліра
Востаннє пісню ллє нову.

Уранці страта, втіха для народу;
Та ліра юного співця
Про що співа? Співає про свободу:
Не відмінилась до кінця!

"Вітаю я тебе, моє світило!
Твій лик небесний я вславляв,
Коли він з іскри запалав,
Коли ти в бурі заясніло.

Я славив твій священний грім.
Коли він розметав зганьбовану твердиню
І влади древньої гординю
Пустив у полум'я і дим;
Я бачив громадян, синів твоїх одвагу,
Я чув їх братський заповіт,
Великодушну їх присягу
І самовладності безтрепетний одвіт.
Я бачив, як вали могутні
Усе крушили в бурній млі,
І вогняний трибун пророк часи майбутні,
Нове народження землі.
Вже цвів твій геній в благостині,
Уже в безсмертний Пантеон
Вигнанців-страдників ішли священні тіні,
Покрови лжі спадали тлінні
І оголявся ветхий трон;
Кайдани рвалися. Закон,
На волю спершися, проголосив братання,
І ми гукнули: Раювання!
О горе! о безумний сон!
Де вільність і закон? Над нами
Сокира — владарка одна.
Ми скинули царів. Убивцю із катами
Обрали ми в царі. Ганьба яка страшна!
Але не винна ти, свободо,
Богине чиста, ні — вини не маєш ти
В поривах буйних сліпоти,
В шаленстві темному народу;
Сховалась ти від нас: твою високу путь
Закрили марева криваві;
Але ти прийдеш знов із помстою, у славі,—
І вороги твої впадуть;
Народ, що скуштував твій нектар, повний сили,
Все хоче знов упитись ним;

Немов од Вакха роз'ярілий,
Він бродить в прагненні тяжкім.
Так— він найде тебе. Під рівності покровом
Спочине солодко в обіймах він твоїх;
Кінець настане днів страшних!
Та вже не втішусь я тим сяєвом чудовим,
На плаху я піду, що знала стільки страт.
Уранці смерть моя. Кривавою рукою
Відтяту голову підійме завтра кат
Понад байдужого юрбою.
Прощайте, о брата! Мій безпритульний прах
Не буде спочивать в саду, де пробували
Ми в безтурботності, в бенкетах і трудах
І місце наших урн зарання визначали.
Та, милі друзі,— по мені
Як будете ви сумувати,
Прошу мій заповіт останній пам'ятати:
Оплачте жереб мій у тайні, в тишині;
Підозру викликать ви можете сльозами;
В наш вік є злочином і сльози над мерцями:
По братові тужить не сміє нині брат.
Благання ще одно: ви слухали стократ
Пісні, летючих дум породження недбалі,
Стобарвні вицвіти і радості й печалі
Моїх весняних днів. Надії чисті там;
І сльози, і любов віддав я тим листкам,
Усе життя моє. У Авеля, у Фанні,
Молю, найдіть ви їх; ясної музи дані
Зберіть. Суворий світ і поголос людський
Не будуть знати їх. Покину шлях земний
Дочасно, друзі, я: мій геній недозрілий
Для слави не дійшов ні зросту, ані сили.
Умру. Як тужите ви щиро по мені,—
Для себе збережіть оті мої пісні!
Коли гроза мине, в своїй громаді мирній

Збирайтесь іноді читать писання вірні,
І довго слухавши, промовте: так, це він;
Це спів його. А я, переборовши тлін,
Незримо увійду і сяду поміж вами,
І сам заслухаюсь, і вашими сльозами
Уп'юся... Може, знов кохання втіху я
Зустріну,.. Може, знов Ув'язнена моя,
Бліда й засмучена, моє почувши слово..."
Та, повну ніжності нараз урвавши мову,
Співець поник чолом прекрасним, молодим,
Пора весни його промчалась перед ним
З любов'ю, з тугою. Красунь імлисті очі,
Бенкети і пісні, і полум'яні ночі,
Все разом ожило; і серце зайнялось,
І віршування знов потоком полилось:
"Куди, куди мене завів недобрий геній?
Народжений, щоб жить у тишині священній,
Чому безвісності я кинув мирну тінь
І друзів, і любов, мою свободу й лінь?
Я долі пестощів зазнав у юні літа,
Дорога радості була мені відкрита,
Цвіла поезія в душі, як світлий луг.
На буйних вечорах, для друзів любий друг,
Я дзвінко звеселяв і сміхом, і піснями
Куток, бережений домашніми богами.
Коли ж я, стомлений у Вакховім огні,
Чув полум'я нове в сердечній глибині
І вранці обійнять приходив милу діву,
І заставав її в риданнях, повну гніву;
Коли, з погрозами, зі слізьми на очах
Вона кляла мене за мій безумний шлях,
Відгонила мене, корила і прощала,—
О як ріка життя чудесно протікала!
Навіщо це життя, і просте, і ясне,
Змінив на бурі я, на море те страшне,

Де дикі пристрасті, невігласи жахливі,
Злоба й зажерливість? Надії чарівливі.
Куди ви завели! Що діяти я мав,
Той, хто в душі любов і голос муз плекав,
На поприщі низькім з безчесними бійцями?
Чи кіньми правити, що сповнені нестями,
Я міг жорстокістю сталевої вузди?
І що ж я залишу? Занедбані сліди
Безумних ревнощів, нікчемного дерзання.
Хай згине голос мій, хай прийде мить остання
Моєму співові...
О ні!
Хай змовкне ремство малодушне!
Поете, не умруть пісні!
Ганьбі, неначе раб послушний,
Ти не клонився в чорні дні;
Ти не скорився лиходію;
Стояв ти в бурю, у завію,
Твій грізний світоч осявав
Юрбу правителів безславних;
Твій бич нещадно їх карав,
Отих катів самодержавних;
Громив ти деспотизму храм;
Ти закликав до помсти Немезіду,
Віщав Маратовим жерцям
Кинджал і діву Евменіду!
Коли святий старик від плахи відривав
Вінчанну голову холодною рукою.
Ти сміливо обом їм руку дав,
І перед вами трепетав
Їх суд, немов перед грозою.
Тож гордий будь, співець. Ти ж, звірю-кровожер,
Стинай цю голову тепер,
У пазурах твоїх вона. Та знай, неситий.
Мій крик, мій ярий сміх загрожують тобі.

Пий нашу кров, живи в злобі:
Ти все пігмей, і розчавити
Тебе настане час... Вже недалекий він.
Падеш, тиране! Грізний фатум
Ударить над чолом, вітчизною проклятим,
І гряне помсти правий дзвін.
Тепер іду... пора... і ти рушай за мною;
Я жду тебе".
Скінчив захоплений поет,
І все покоїлось. Небес блідий намет
Зорею запалав ясною,
І ранком віяло в темницю. І співець
Підняв до ґрат поважні зори...
Враз шум. Прийшли, зовуть. Вони! Настав кінець!
Гримлять ключі, замки, запори.
Зовуть... Стривай, стривай; день, тільки день один —
І буде, славлячи свободу,
Великий жить громадянин
Серед великого народу.
Ідуть. Не чують. Жде страшний рубач.
Та дружба смертну путь поета зачарує.
От плаха. Він зійшов. Він славу іменує...
Плач, музо, плач!

---

* Так, коли я був сумний і ув'язнений, ліра моя, проте, прокидалась (франц.).— Ред.